

УДК 001.89:32(477):355.01"2014/2022"
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/97-1-4>

Микола ГАЛІВ,
orcid.org/0000-0001-7068-3124
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна),
старший науковий співробітник відділу новітньої історії
Інституту українознавства Національної академії наук України
(Львів, Україна) halivm@yahoo.com

Наталія КАНТОР,
orcid.org/0000-0001-9533-0851
доктор юридичних наук,
професор кафедри адміністративного та інформаційного права
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) Nataliia.Y.Kantor@lpnu.ua

НАУКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (2014–2022)

У статті проаналізовано політику українських урядів у сфері науки в 2014–2022 рр. Методологія дослідження спиралася на принципи історизму, науковості, авторської об'єктивності, загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціальні (історико-генетичний, історико-типологічний, історико-системний, статистично-описовий) методи. З'ясовано, що у 2014–2022 рр. політика українських урядів у сфері науки формувалася під тиском війни, економічних обмежень і водночас під впливом курсу на європейську інтеграцію. У цей період було закладено нову нормативну модель наукової політики через Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015), створено Національну раду України з питань розвитку науки і технологій, засновано Національний фонд досліджень України та розпочато поступовий перехід до конкурсного фінансування досліджень. Визначено і розкрито напрями державної політики у сфері науки та науково-технічної діяльності: 1) європейська інтеграція української науки; 2) реформування фінансування науки; 3) підтримка молодих учених; 4) залучення наукових ресурсів для посилення обороноздатності держави. Встановлено, що реформи реалізовувалися в умовах хронічного браку ресурсів, кадрового старіння й тривалої інституційної інерції. Попри це, саме в досліджуваній період було остаточно інституціоналізовано європейський вектор розвитку науки, а також посилено усвідомлення ролі наукових досліджень для національної безпеки й оборони. Загалом, наукова політика 2014–2022 рр. була суперечливою, але стратегічно переломною: вона не розв'язала ключових проблем української науки, проте створила правові та інституційні рамки для її подальшої модернізації вже в умовах повномасштабної війни після 2022 р.

Ключові слова: наукова політика, дослідження і технології, Національна академія наук України, університети, російсько-українська війна.

Mykola HALIV,

orcid.org/0000-0001-7068-3124

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;

Professor at the Department of History of Ukraine and Law

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine),

Senior Researcher at the Department of Modern History

Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine

(Lviv, Ukraine) halivm@yahoo.com

Nataliya KANTOR,

orcid.org/0000-0001-9533-0851

Doctor of Law,

Professor at the Department of Administrative and Information Law

Institute of Law, Psychology and Innovative Education of National University «Lviv Polytechnic»

(Lviv, Ukraine) Nataliia.Y.Kantor@lpnu.ua

THE SCIENTIFIC POLICY OF UKRAINIAN GOVERNMENTS IN THE CONDITIONS OF RUSSIA'S HYBRID WAR AGAINST UKRAINE (2014–2022)

The article analyzes the policy of Ukrainian governments in the field of science in 2014–2022. The research methodology was based on the principles of historicism, scientificity, authorial objectivity, general scientific (analysis, synthesis, generalization) and special (historical-genetic, historical-typological, historical-systemic, statistical-descriptive) methods. It was found that in 2014–2022 the policy of Ukrainian governments in the field of science was formed under the pressure of war, economic restrictions and at the same time under the influence of the course towards European integration. During this period, a new normative model of science policy was established through the Law of Ukraine «On Scientific and Scientific-Technical Activity» (2015), the National Council of Ukraine for the Development of Science and Technology was established, the National Research Foundation of Ukraine was founded and a gradual transition to competitive funding of research began. The directions of state policy in the field of science and scientific and technical activity are identified and revealed: 1) European integration of Ukrainian science; 2) reforming science financing; 3) supporting young scientists; 4) attracting scientific resources to strengthen the state's defense capabilities. It is established that the reforms were implemented in conditions of chronic lack of resources, personnel aging and long-term institutional inertia. Despite this, it was during the period under study that the European vector of science development was finally institutionalized, and awareness of the role of scientific research for national security and defense was strengthened. In general, the science policy of 2014–2022 was controversial, but strategically pivotal: it did not solve the key problems of Ukrainian science, but created the legal and institutional framework for its further modernization in the conditions of a full-scale war after 2022.

Key words: *science policy, research and technology, National Academy of Sciences of Ukraine, universities, Russian-Ukrainian war.*

Постановка проблеми. Російська агресія проти України, що розпочалася у 2014 р., істотно вплинула на всі сфери суспільного життя, зокрема й на наукову сферу. Війна одночасно загострила старі проблеми української науки – хронічне недофінансування, кадрове старіння, слабку інтеграцію науки з виробництвом – і водночас посилила запит держави на дослідження, здатні забезпечити національну безпеку, технологічну модернізацію та міжнародну конкурентоспроможність. У цьому контексті наукова політика українських урядів у 2014–2022 рр. розвивалася під впливом двох взаємопов'язаних чинників: воєнно-політичного виклику та курсу на європейську інтеграцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження наукової політики України у роки російсько-української війни лише перебувають

на початковому етапі й характеризують певним домінуванням рефлексивності над аналітизмом. Відзначимо статті про європейський вектор державної політики України в сфері освіти, науки та культури (Гуменюк, 2020), міжнародну освітню і дослідницьку інтеграцію українських студентів і молодих вчених (Kurbet, Nebrat, Gorin, & Bodnarchuk, 2025; Kalenyuk, & Djakon, 2022), міжнародну підтримку наукової сфери України, спрямовану на підтримку реформування системи науки і досліджень (Sher, 2025), організаційно-правові та фінансові засади наукової діяльності в закладах вищої освіти України (Сербенюк, Надопта, 2023), оцінювання наукових результатів українських учених (Бакуменко, Чала, Цедік, 2021), репрезентацію проблем української науки в українському медійному просторі (Дворянин,

Ільницький, 2024). Деякі аспекти зазначено проблеми окреслено у працях дослідників російсько-української війни (Галів, Ільницький, 2023; Галів, Гранд, Бойчин, 2024).

Мета цієї статті – представити результати аналізу політики українських урядів у сфері науки впродовж 2014–2022 рр.

Виклад основного матеріалу. Початок війни у 2014 р. погіршив умови діяльності наукових установ. Частина дослідницької інфраструктури опинилася на тимчасово окупованих територіях, а загальна економічна криза звузила бюджетні можливості держави. Експертні оцінки стану науки в Україні в середині 2010-х рр. були переважно критичними: у фаховому середовищі на перший план висувалися проблеми «критично недостатнього» та «катастрофічно низького» фінансування, що, на думку експертів, безпосередньо підривало мотивацію до занять наукою та престиж наукової діяльності. У статті Т. Петрушиної, заснованій на експертному опитуванні, наголошувалося, що розвиток вітчизняної науки стримується передусім соціально-економічними чинниками, серед яких фінансові питання посідають центральне місце. Друге місце посідають соціально-політичні та інституційні чинники, третє – соціокультурні причини, четверте – інші, менш значущі фактори (Петрушина, 2017: 68).

Довготривалий структурний характер мали й кадрові проблеми. За даними НАН України станом на 1 січня 2013 р., у її установах працювали 19337 наукових працівників, серед яких 2564 доктори наук і 7956 кандидатів наук; середній вік наукових працівників становив 51,3 рік, докторів наук – 63,4 роки, кандидатів наук – 51,1 рік (Національна академія наук України, 2014: 15). Уже станом на 1 січня 2022 р. в НАН України налічувалося 14212 наукових працівників, а середній вік зріс до 54,9 року (Довідка, 2022). Ці дані свідчать не лише про старіння академічного корпусу, а й про поступове скорочення кадрового потенціалу впродовж досліджуваного періоду.

Реформування наукової сфери потребувало законодавчого забезпечення. 26 листопада 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність», котрий замінив собою застарілий Закон 1991 р. (Закон України, 2015). У статті 45 цього Закону визначалися головні цілі державної політики у сфері науки: 1) забезпечення наукового обґрунтування визначення стратегічних завдань розвитку економіки та суспільства; 2) досягнення високого рівня розвитку науки і техніки; 3) примноження національного багатства на основі використання

наукових та науково-технічних досягнень; 4) створення умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку шляхом використання сучасних досягнень науки і техніки; 5) зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень; 6) створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності; 7) забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості; 8) сприяння розвитку наукової і науково-технічної діяльності у підприємницькому секторі; 9) інтеграція вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір (Закон України, 2015). Важливо, що Закон також закріпив механізми конкурсного відбору наукових і науково-технічних робіт та визначив бюджетне фінансування одним із основних інструментів реалізації державної політики у сфері науки.

На основі зазначеного Закону було створено низку важливих інституцій. Передусім, відповідно до ст. 20, декларувалося формування Національної ради України з питань розвитку науки і технологій (далі – Національна рада). Закон визначив її як механізм координації між урядом, науковою спільнотою та іншими стейкхолдерами. Через Науковий і Адміністративний комітети Національна рада мала забезпечувати підготовку рішень щодо стратегічних напрямів наукової політики, оцінювання стану дослідницької сфери та реалізації пріоритетів Європейського дослідницького простору. Головою Національної ради оголошувався за посадою прем'єр-міністр України, заступниками голови – керівники Наукового та Адміністративного комітетів.

Функції Національної ради полягають у підготовці пропозицій для Кабінету Міністрів України щодо засад державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності, визначення пріоритетів розвитку науки і техніки та шляхів їх реалізації. Вона напрацьовує пропозиції щодо розвитку дослідницької інфраструктури, системи державних ключових лабораторій, незалежної наукової експертизи, наукової етики, механізмів контролю за її дотриманням, а також загального вдосконалення наукової та науково-технічної сфери. Національна рада надає рекомендації щодо формування державного бюджету в частині фінансування науки, співвідношення базового і конкурсного фінансування, грантової підтримки через Національний фонд досліджень України, а також заслу-

ховує й оцінює звіти про використання коштів та результати наукової діяльності. До її функцій належить підготовка пропозицій щодо інтеграції української науки у світовий та Європейський дослідницький простір, взаємодія з іноземними установами та міжнародними організаціями, а також вироблення рекомендацій щодо реалізації міжнародної технічної допомоги у науковій сфері. Національна рада розглядає проекти державних наукових програм, готує висновки щодо них, ініціює прогнозні та форсайтні дослідження, проводить наукову експертизу рішень органів виконавчої влади та щороку готує доповідь про стан і перспективи розвитку науки в Україні. Крім того, цей орган дбає про зв'язок науки з економікою та суспільством, розробляючи пропозиції щодо комерціалізації результатів наукових досліджень у взаємодії з реальним і фінансовим секторами економіки, а також щодо залучення й підготовки учнівської молоді до наукової та науково-технічної діяльності (Закон України, 2015).

Важливим кроком у формуванні інституційного забезпечення функціонування української науки стало створення Національного фонду досліджень України (далі – НФДУ). Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» 2015 р. передбачив його як окрему інституцію грантової підтримки, а Кабінет Міністрів України утворив НФДУ постановою від 4 липня 2018 р. № 528 (Постанова КМУ, 2018). Закон також зафіксував, що Національний фонд досліджень України є юридичною особою, головним розпорядником бюджетних коштів і має право проводити конкурсний відбір проектів, які фінансуватимуться за рахунок грантової підтримки (Закон України, 2015). Таким чином, держава перейшла від майже виключно кошторисного утримання установ до поступового розгортання інструментів конкурентного фінансування.

Згідно з постановою Кабінет Міністрів України, гранична чисельність працівників НФДУ встановлювалася у кількості 94 одиниці, з яких 80 одиниць фінансуються за рахунок коштів загального фонду державного бюджету та 14 одиниць – за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету (Постанова КМУ, 2018). Відзначимо, що нова інституція створювалася, зокрема, на основі приєднаного до неї Державного фонду фундаментальних досліджень, котрий було засновано ще у 2001 р. як державну установу у сфері управління Міністерства освіти і науки України (Постанова КМУ, 2001).

Характеризуючи державну політику у сфері науки та науково-технічної діяльності, виокре-

мимо декілька її напрямів: 1) європейська інтеграція української науки; 2) реформування фінансування науки; 3) підтримка молодих учених; 4) залучення наукових ресурсів для посилення обороноздатності держави.

Одним із визначальних напрямів урядової політики стало розроблення засад та механізмів *зближення української науки з Європейським дослідницьким простором*. Закон 2015 р. прямо передбачив інтеграцію національного дослідницького простору до Європейського дослідницького простору та забезпечення участі у рамкових і спільних міжнародних програмах Європейського Союзу (Закон України, 2015). Це означало, що європейська інтеграція науки була не лише зовнішньополітичним орієнтиром, а й нормативно закріпленою складовою внутрішньої наукової політики.

Практичним проявом цієї політики стала участь України у програмі «Horizon 2020». За даними Європейської комісії, з 2016 р. Україна була повністю асоційована до «Horizon 2020» та «Euratom Research and Training» (2014–2020). У межах Horizon 2020 українські організації взяли участь у 230 проектах, що охопили 323 українські участі, із загальним обсягом запитаного фінансування 45,5 млн євро; особливо сильними напрями були мобільність дослідників (MSCA), енергетика, клімат і транспорт. В офіційній комунікації Європейської комісії також наголошувалося, що саме рекомендації «Policy Support Facility» для України у 2016 р. стали одним із чинників структурних реформ, спрямованих на модернізацію національної дослідницької системи (European Commission, 2025). У червні 2022 р. українські наукові установи отримали змогу брати участь в програмі «Горизонт Європи», «Програмі досліджень та інновацій» (2021–2027), «Програмі досліджень та навчання Євратому» (2021–2025).

Реалізація зазначеного напрямку забезпечила низку важливих результатів. По-перше, українські наукові установи отримали додаткові ресурси в умовах обмеженого внутрішнього фінансування. По-друге, конкуренція за гранти стимулювала адаптацію до міжнародних стандартів якості, проектного менеджменту, академічної доброчесності та публікаційної активності. По-третє, участь у європейських програмах сприяла поширенню у національній системі логіки конкурсного фінансування, яку згодом інституціоналізував НФДУ.

У 2014–2022 рр. одним із центральних завдань наукової політики українських урядів стало *реформування моделі фінансування науки*. Як відомо, наприкінці 2015 р. прем'єр-міністр України Арсе-

ній Яценюк вказав на те, що виділені державою мільярдні кошти на розвиток науки «пропадають на макулатуру», тобто не приносять реальних результатів для технологічного розвитку. Він також вів мову про непрозорість розподілу коштів в наукових установах, а відтак підкреслив необхідність пошуку фінансування для здійснення наукових проєктів у європейських фондах. Очільник уряду пообіцяв при підготовці закону про держбюджет ретельно ставитися до витрат мільярдів гривень на наукову сферу (Яценюк перевіряє, 2015; Дворянин, Ільницький, 2024: 6). Відзначимо, що А. Яценюк виконав свою обіцянку: Державний бюджет 2016 р. виявив скорочення видатків на наукові установи.

Безумовно, українська система фінансування науки спиралася насамперед на інституційне утримання наукових установ, передусім академічного сектору. Закон 2015 р. не скасовував інституційного фінансування, однак посилював конкурсні інструменти і прямо передбачав застосування механізму конкурсного відбору для визначення наукових і науково-технічних робіт, що виконуються за рахунок державного бюджету. У цьому контексті створення НФДУ було спробою запровадити більш прозору грантову модель фінансування, орієнтовану на якість проєкту, незалежну експертизу та конкурентність. Це наближало українську систему до поширених європейських моделей фінансування науки.

Проте реалізація реформи відбувалася повільно й нерівномірно. Експертні оцінки 2017 р. фіксували критичне невдоволення станом фінансування науки, а аналітичні огляди, підготовлені в українському академічному середовищі, констатували різке падіння бюджетної підтримки науки у 2014–2017 рр. (Петрушина, 2017: 69). У січні 2016 р. президент НАН України Борис Патон в одному зі своїх інтерв'ю підкреслив різке зменшення обсягів фінансування, що, за його словами, призведе до згортання дослідницьких проєктів і втрати наукових кадрів. На українську наукову сферу у 2015 р. виділили загалом 5 млрд. грн., з них 2,3 млрд. на НАН України. Оскільки ця сума відповідала приблизно 200 млн. євро, то Б. Патон порівняв її з фінансуванням середнього рівня університету в ЄС. При цьому, за його словами, Румунія виділяє на наукові дослідження 1 млрд., а Польща – 5 млрд. євро (Дворянин, Ільницький, 2024, с. 69). Низький рівень фінансування науки спричинив протестні акції працівників НАН України під стінами уряду та парламенту у квітні 2016 р. (Трегубова, 2016). Співробітники наукових установ звернулися до Уряду й Верховної

Ради з вимогою внести зміни до Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік», збільшивши базове фінансування діяльності установ академії наук, а також при підготовці проєкту Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» взяти до виконання статті 36 і 48 нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», поступово збільшуючи до 1 січня 2020 року загальні обсяги базового фінансування наукової сфери до 1,7% ВВП та посадові оклади науковим працівникам до встановленого цим же законом рівня (Наука – майбутнє України, 2016).

Протестна акція повторилася у червні 2016 р. Представники наукової спільноти зустрілися з віцепрем'єр-міністром України В'ячеславом Кириленком, в розмові з яким наголосили на тому, що фінансування науки за рахунок загального фонду Державного бюджету України впало до безпрецедентно низького рівня – менше 0,2% від ВВП. Академічна громада як дискримінацію науки оцінювала той факт, що видатки загального фонду Державного бюджету України на 2016 рік в цілому заплановані на 14,2% більше, ніж роком раніше, а фінансування НАН України скорочено на 12,2%. Дефіцит коштів фонду оплати праці у 2016 р. становить 25-27% (Науковці на марші протесту, 2016). Водночас у цих умовах лунали думки про неефективність системи наукових інституцій в Україні. Експертка «Реанімаційного пакету реформ» Наталія Шулга вказувала на потребу реформування НАН України, проведення її аудиту, котрий дав би змогу виявити неефективні підрозділи. Крім того, вона вважала необхідними такі зміни: збільшення вакансій молодим ученим; припинити фінансування вчених похилого віку, які перебувають на пенсії і не працюють продуктивно (Трегубова, 2016).

У жовтні 2018 р. науковці, передусім працівники НАН України, знову провели акції протесту проти недофінансування науки (Артюшенко, 2018). У березні 2021 р. в ЗМІ було оприлюднено відкрити лист українських інтелектуалів, об'єднаних в ініціативній групі «Перше грудня», з критикою наукової політики й хронічного недофінансування науки (Україні загрожує колапс науки, 2021). Тож загалом напрямок реформування системи фінансування виявився найбільш складним. Навіть за наявності нових інституцій механічний перехід до ефективної грантової системи був стриманий браком ресурсів, інерцією старої системи та загальним впливом воєнних і макроекономічних чинників.

Проблема *підтримки молодих дослідників* була однією з центральних для української науко-

вої політики в роки війни. Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність» прямо закріпив обов'язок держави забезпечувати підтримку та заохочення молодих вчених (Закон України, 2015). Це положення відображало усвідомлення того, що без оновлення кадрового складу жодна структурна реформа науки не матиме довготривалого ефекту.

Одним із ранніх практичних кроків став державний конкурс проектів молодих учених 2016 р. За повідомленням Кабінету Міністрів України, на конкурс було подано 439 проектів із 114 закладів вищої освіти та наукових установ, а переможцями стали 79 проектів, на фінансування яких спрямували 12 млн грн. Цей конкурс став важливим прецедентом адресної підтримки молодих дослідників на конкурсній основі. До 2020 р. МОН України підтримало реалізацію 357 проектів наукових робіт, науково-технічних (експериментальних) розробок молодих вчених за 11-ма фаховими науковими напрямками секцій, зокрема: у 2016 р. – 79 проектів із 439, поданих на конкурс (кожен п'ятий); у 2017 р. – 123 проекти з 362, поданих на Конкурс (кожен третій); у 2018 р. – 54 проекти з 361, поданого на Конкурс (кожен сьомий); у 2019 р. – 47 проектів із 316 (майже кожен сьомий); у 2020 р. – 54 проекти з 281 (майже кожен п'ятий). У 2020 р. МОН профінансувало наукові проекти молодих вчених на рекордну суму – понад 100 млн гривень. Ці кошти спрямовувалися на реалізацію 199 робіт: 47 нових та 152 перехідних, котрі продовжувалися з минулих років (Затверджено 54 проекти, 2020).

Окремим каналом підтримки став Фонд Президента України з підтримки освіти, науки та спорту (початкова назва – Фонд Президента України з підтримки освітніх та наукових програм для молоді). Фонд було засновано Указом Президента України № 357/2018 від 6 листопада 2018 р., в якому визначалася мета установи, зокрема: надання підтримки молоді для продовження навчання за програмами підготовки магістрів, докторів філософії та докторів наук у провідних вітчизняних закладах вищої освіти та наукових установах і за кордоном, стажування в провідних іноземних закладах вищої освіти та наукових установах, участі в міжнародних науково-практичних семінарах і конференціях (Указ Президента України, 2018). Схожі цілі визначалися й Указом Президента від 28 вересня 2019 р., за яким Фонд Президента України з підтримки освіти, науки та спорту брав на себе ще й додаткові зобов'язання, наприклад, заохочувати молоді за досягнення в освітній, науковій та спортивній діяльності, реалізацію проектів у сферах освіти, науки та спорту (Указ Президента України, 2019).

У досліджуваній період МОН також підтримувало інші конкурси та ініціативи: конкурсні програми Ради молодих учених при МОН; всеукраїнські конкурси наукових робіт студентів і молодих дослідників; подання на здобуття державних премій для молодих учених. У такий спосіб підтримка молодих науковців поступово виводилася за межі лише стипендіальних або преміальних механізмів і набувала більш програмного характеру.

Агресія Росії проти України надала науковій політиці нового *безпекового виміру*. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» серед цілей державної політики у сфері науки прямо назвав «зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень» (ст. 45) (Закон України, 2015). Указ Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015, яким було введено в дію нову редакцію Воєнної доктрини України, закріпив принципове значення науково-технічного потенціалу для забезпечення воєнної безпеки держави (Указ Президента України, 2015). Тож уже на рівні базових державних документів наука була включена до логіки оборонного планування.

У публічному інтелектуальному просторі ця ідея формулювалася ще гостріше. Економіст Богдан Данилишин у 2020 р. писав: «Ми не зможемо успішно чинити опір Росії без допомоги наших вчених, без Академії наук, тому що в сучасну епоху це неможливо» (Данилишин, 2020). Далі він наголошував, що «неможливо відстояти незалежність країни в стратегічній перспективі», якщо держава не спирається на сучасну науку у виробленні оборонної стратегії (Данилишин, 2020). Ця позиція добре передає зміну суспільного розуміння ролі науки в умовах війни: від периферійної «бюджетної галузі» до інструменту стратегічного виживання держави.

Установи НАН України зберігали важливу роль у дослідженнях, пов'язаних із новими матеріалами, електронікою, радіофізикою, інформаційними технологіями, космічними спостереженнями та іншими напрямками, релевантними обороні. Саме тому питання фінансування науки в роки війни не можна зводити лише до соціальної підтримки академічного сектору: йшлося також про збереження та оновлення критично важливого науково-технічного ресурсу держави.

Відомо, що у лютому 2025 р. Президія НАН схвалила постанову, якою започаткувала цільову науково-технічну програму «Дослідження і розробки з проблем підвищення обороноздатності і безпеки держави». З метою впровадження результатів завершених робіт у рамках цієї програми

25 січня 2016 р. між Державним концерном «Укроборонпром» та Національною академією наук України було підписано угоду про науково-технічне співробітництво (Горбулін, 2020: 39). Загалом впродовж 2015–2019 рр. у річичі зазначеної цільової науково-технічної програми було виконано 107 робіт із залученням 35 наукових установ НАН України. Зі 107 робіт 53 виконувалися в інтересах підприємств ДК «Укроборонпром», 18 – Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України, 12 – Державного космічного агентства України, 24 – інших підприємств і організацій, у тому числі громадської спільки «Ліга оборонних підприємств України» (Горбулін, 2020: 41).

Висновки. Отже, у 2014–2022 рр. політика українських урядів у сфері науки формувалася під тиском війни, економічних обмежень і водночас під впливом курсу на європейську інтеграцію. У цей період було закладено нову нор-

мативну модель наукової політики через Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015), створено Національну раду України з питань розвитку науки і технологій, засновано Національний фонд досліджень України та розпочато поступовий перехід до конкурсного фінансування досліджень. Водночас реформи реалізовувалися в умовах хронічного браку ресурсів, кадрового старіння й тривалої інституційної інерції. Попри це, саме в досліджуваний період було остаточно інституціоналізовано європейський вектор розвитку науки, а також посилено усвідомлення ролі наукових досліджень для національної безпеки й оборони. Загалом, наукова політика 2014–2022 рр. була суперечливою, але стратегічно переломною: вона не розв'язала ключових проблем української науки, проте створила правові та інституційні рамки для її подальшої модернізації вже в умовах повномасштабної війни після 2022 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 79 наукових проєктів молодих вчених отримують фінансування. *Урядовий портал*. 15 серпня 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/249244174>
2. Артюшенко В. Науковці провели акцію протесту проти недофінансування біля стін Верховної Ради. *Дзеркало тижня*. 2018. <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/naukovci-proveli-akciyu-protestu-proti-nedofinansuvannya-bilya-stin-verhovnoyi-radi-290159.html>
3. Бакуменко В., Чала Н., Цедік М. До питання оцінювання наукових результатів українських учених. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2021. Вип. 1. С. 15–26.
4. Галів М., Гранд М., Бойчин Р. Початок повномасштабної війни Росії проти України у висвітленні польського інформаційного порталу «Nowa Europa Wschodnia» (лютий-березень 2022 р.). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 72. Том 1. С. 52–60.
5. Галів М., Льницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023) вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 47–73.
6. Горбулін В. Звіт про діяльність НАН України з підвищення обороноздатності і безпеки держави у 2015–2019 роках. *Вісник НАН України*, 2020. № 5. С. 39–44.
7. Гуменюк Б. Державна політика України в сфері освіти, науки та культури у контексті європейської інтеграції. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2020. Вип. 29. С. 30–39.
8. Данилишин Б. Наука і війна: чи може наука сприяти перемозі? *Лівий берег*. 2020. URL: https://rus.lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/458814_nauka_i_viyuna_chi_mozhe_nauka_spriyati.html
9. Дворянин П., Льницький В. Наукова сфера України в умовах російсько-української війни: медійний дискурс 2014–2022 років. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2024. Вип. 40. С. 3–19. DOI: <https://doi.org/10.33402/ukr.2024-40-3-19>
10. Довідка про Національну академію наук України (станом на 01.01.2022). URL: https://files.nas.gov.ua/text/url/2021_dovidka.pdf
11. Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
12. Затверджено 54 проєкти робіт молодих вчених на 2021 рік. *Міністерство освіти і науки України*. 2020. URL: https://mon.gov.ua/news/zatverdzheno-54-proekti-robit-molodikh-vchenikh-na-2021-rik?utm_source=chatgpt.com
13. Наука – майбутнє України. *Світгляд*. 2016. №3 (59). С. 1–3. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2016-11-3/svitoglyad-2016-3-01-fromeditors.pdf>
14. Науковці на марші протесту. 2016. URL: <https://old.nas.gov.ua/tradeunion/news/Documents/%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8E%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%83%2015.06.2016.pdf>
15. Національна академія наук України: структура, динаміка та ефективність наукового потенціалу: статистичний та наукометричний аналіз / гол. ред. В.Л. Богданов. Київ: Фенікс, 2014. 142 с. URL: <https://stepscenter.org.ua/wp-content/uploads/2025/06/Print-DOVIDNYK-2014-140219.pdf>
16. Петрушина Т. О. Стан науки в Україні (за оцінками вітчизняних та зарубіжних експертів). *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 11. С. 66–80. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2017.11.066>.

17. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 липня 2018 р. № 528 «Про Національний фонд досліджень України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/528-2018-p>.
18. Сербенюк С.О., Надопта Л. С. Організаційно-правові та фінансові засади наукової діяльності в закладах вищої освіти МВС України: проблеми і шляхи вирішення з використанням математико-статистичної методології. *Право і безпека*. 2023. № 3 (90). С. 214–225. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.18>.
19. Трегубова Я. Науковці НАНу під Верховною Радою вимагали збільшити фінансування (відео). *Радіо Свобода*. 2016. <https://www.radiosvoboda.org/a/27684213.html>
20. Трегубова Я. Що врятує Академію наук: гроші чи внутрішні зміни? *Радіо Свобода*. 2016. <https://www.radiosvoboda.org/a/27683103.html>
21. Указ Президента України № 357/2018 від 6 листопада 2018 р. «Про Фонд Президента України з підтримки освітніх та наукових програм для молоді». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357/2018/ed20181106#Text>
22. Указ Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.
23. Указ Президента України від 28 вересня 2019 р. № 718/2019 «Про внесення змін до Указу Президента України від 6 листопада 2018 року № 357». *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua>.
24. «Україні загрожує колапс науки». Інтелектуали закликають уряд вжити заходів. *Радіо Свобода*. 2021. <https://www.radiosvoboda.org/a/nauka-i-osvita-ukrayiny/31175465.html>
25. Яценюк перевіряє, чи мільярди для науки не «пропадають» на макулатуру. *Українська правда*. 2015. <https://www.pravda.com.ua/news/2015/11/18/7089316/>
26. European Commission. International cooperation with Ukraine in research and innovation. 11 July 2025. URL: <https://research-and-innovation.ec.europa.eu>.
27. Kalenyuk I., Djakon D. Academic mobility in the era of turbulence. *Economics & Education*. 2022. Issue 7(2). P. 6–12. DOI: <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2022-2-1>
28. Kurbet O. P., Nebrat V. V., Gorin N. O., and Bodnarchuk T. L. International Educational and R&D Integration: Trends and Challenges for Ukraine. *Science and Innovation*. 2025. Issue 21(5). P. 3–17. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine21.05.003>
29. Sher G. International Support for Science in Ukraine. *Світгляд*. 2025. № 2(112). С. 8–18.

REFERENCES

1. 79 naukovykh proektiv molodykh vchenykh otrymaui finansuvannia [79 research projects of young scientists will receive funding]. (2016, August 15). *Uriadovyi portal* URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/249244174> [in Ukrainian]
2. Artiushenko, V. (2018). Naukovtsi provely aktsiiu protestu proty nedofinansuvannia bilia stin Verkhovnoi Rady [Scientists held a protest against underfunding near the Verkhovna Rada]. *Dzerkalo tyzhnia*. URL: https://zn.ua/ukr/UKRAINE/naukovci-proveli-aktsiyu-protestu-proti-nedofinansuvannya-bilya-stin-verhovnoyi-radi-290159_.html [in Ukrainian]
3. Bakumenko, V., Chala, N., & Tsedik, M. (2021). Do pytannia otsiniuvannia naukovykh rezultativ ukrainskykh uchenykh [On the issue of evaluating scientific results of Ukrainian scientists]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, 1, 15–26. [in Ukrainian]
4. Haliv, M., Hrand, M., & Boichyn, R. (2024). Pochatok povnomasshtabnoi viiny Rosii proty Ukrainy u vysvitleni polskoho informatsiinoho portalu “Nowa Europa Wschodnia” (liutyi–berezen 2022 r.) [The beginning of Russia’s full-scale war against Ukraine in the coverage of the Polish information portal “Nowa Europa Wschodnia” (February–March 2022)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 72(1), 52–60. [in Ukrainian]
5. Haliv, M., & Ilnytskyi, V. (2023). Kharakter suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2023): vitchyzniani istoriohrafichni dyskurs [The nature of the modern Russian-Ukrainian war (2014–2023): Ukrainian historiographical discourse]. *Problemy humanitarnykh nauk. Serii: Istorii*, 13/55, 47–73. [in Ukrainian]
6. Horbulin, V. (2020). Zvit pro diialnist NAN Ukrainy z pidvyshchennia oboronozdatnosti i bezpeky derzhavy u 2015–2019 rokakh [Report on the activities of the NAS of Ukraine to strengthen defense capability and state security in 2015–2019]. *Visnyk NAN Ukrainy*, 5, 39–44. [in Ukrainian]
7. Humeniuk, B. (2020). Derzhavna polityka Ukrainy v sferi osvity, nauky ta kultury u konteksti yevropeiskoi intehratsii [State policy of Ukraine in the field of education, science and culture in the context of European integration]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii* 22, 29, 30–39. [in Ukrainian]
8. Danylyshyn, B. (2020). Nauka i viina: chy mozhe nauka spriyati peremozi? [Science and war: Can science contribute to victory?]. *Livyi bereh – Left Bank*. URL: https://rus.lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/458814_nauka_i_viina_chi_mozhe_nauka_spriyati.html [in Ukrainian]
9. Dvoryanyan, P., & Ilnytskyi, V. (2024). Naukova sfera Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: mediinyi dyskurs 2014–2022 rokiv [The scientific sphere of Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war: Media discourse of 2014–2022]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 40, 3–19. DOI: <https://doi.org/10.33402/ukr.2024-40-3-19> [in Ukrainian]
10. Dovidka pro Natsionalnu akademiiu nauk Ukrainy (stanom na 01.01.2022) [Reference on the National Academy of Sciences of Ukraine (as of 01.01.2022)]. (2022). URL: https://files.nas.gov.ua/text/url/2021_dovidka.pdf [in Ukrainian]
11. Zakon Ukrainy “Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist” № 848-VIII [Law of Ukraine “On Scientific and Scientific-Technical Activity” No. 848-VIII]. (2015, November 26). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> [in Ukrainian]

12. Zatverdzheno 54 proiektly robot molodykh vchenykh na 2021 rik [54 projects of young scientists approved for 2021]. (2020). *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy – Ministry of Education and Science of Ukraine*. URL: <https://mon.gov.ua/news/zatverdzheno-54-proekty-robot-molodikh-vchenykh-na-2021-rik> [in Ukrainian]
13. Nauka – maibutnie Ukrainy [Science is the future of Ukraine]. (2016). *Svitohliad*, 3(59), 1–3. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitohliad/svit-2016-11-3/svitoglyad-2016-3-01-fromeditors.pdf> [in Ukrainian]
14. Naukovtsi na marshi protestu [Scientists at the protest march]. (2016). URL: <https://old.nas.gov.ua/tradeunion/news/Documents/Про%20акцію%20протесту%202015.06.2016.pdf> [in Ukrainian]
15. Bohdanov, V. L. (Ed.). (2014). *Natsionalna akademiia nauk Ukrainy: struktura, dynamika ta efektyvnist naukovooho potentsialu: statystychnyi ta naukometrychnyi analiz* [National Academy of Sciences of Ukraine: Structure, dynamics and efficiency of scientific potential: statistical and scientometric analysis]. Kyiv: Feniks. URL: <https://stepscenter.org.ua/wp-content/uploads/2025/06/Print-DOVIDNYK-2014-140219.pdf> [in Ukrainian]
16. Petrushyna, T. O. (2017). Stan nauky v Ukraini (za otsinkamy vitchyznianykh ta zarubizhnykh ekspertiv) [The state of science in Ukraine (according to domestic and foreign experts)]. *Visnyk NAN Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 11, 66–80. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2017.11.066> [in Ukrainian]
17. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 528 “Pro Natsionalnyi fond doslidzhen Ukrainy” [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 528 “On the National Research Foundation of Ukraine”]. (2018, July 4). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/528-2018-п> [in Ukrainian]
18. Serbeniuk, S. O., & Nadopta, L. S. (2023). Orhanizatsiino-pravovi ta finansovi zasady naukovoii diialnosti v zakladakh vyshchoi osvity MVS Ukrainy: problemy i shliakhy vyrishennia z vykorystanniam matematyko-statystychnoi metodolohii [Organizational, legal and financial foundations of scientific activity in higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Pravo i bezpeka* 3(90), 214–225. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.18> [in Ukrainian]
19. Trehubova, Ya. (2016a). Naukovtsi NANu pid Verkhovnoiu Radoiu vymagalы zbilshyty finansuvannia (video) [NAS scientists demanded increased funding near the Verkhovna Rada (video)]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27684213.html> [in Ukrainian]
20. Trehubova, Ya. (2016b). Shcho vriatuie Akademiui nauk: hroshi chy vnutrishni zminy? [What will save the Academy of Sciences: money or internal changes?]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27683103.html> [in Ukrainian]
21. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 357/2018 “Pro Fond Prezydenta Ukrainy z pidtrymky osvity i nauky dlia molodi” [Decree of the President of Ukraine No. 357/2018 “For the Fund of the President of Ukraine with support for educational and scientific programs for youth”]. (2018, November 6). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357/2018/ed20181106> [in Ukrainian]
22. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 555/2015 “Pro rishennia RNBO Ukrainy pro Voiennu doktrynu Ukrainy” [Decree of the President of Ukraine No. 555/2015 “For the solution of the RNBO of Ukraine for the Military Doctrine of Ukraine”]. (2015, September 24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> [in Ukrainian]
23. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 718/2019 [Decree of the President of Ukraine No. 718/2019]. (2019, September 28). URL: <https://www.president.gov.ua> [in Ukrainian]
24. “Ukraini zahrozuie kolaps nauky”. Intelktualy zaklykaiut uriad vzhyty zakhodiv [Ukraine faces a collapse of science: Intellectuals call on the government to act]. (2021). *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nauka-i-osvita-ukrayiny/31175465.html> [in Ukrainian]
25. Yatseniuk pereviriaie, chy miliardy dlia nauky ne “propadaiut” na makulaturu [Yatsenyuk checks whether billions for science are wasted]. (2015). *Ukrainska pravda*. URL: <https://www.ppravda.com.ua/news/2015/11/18/7089316/> [in Ukrainian]
26. European Commission. (2025, July 11). *International cooperation with Ukraine in research and innovation*. URL: <https://research-and-innovation.ec.europa.eu>
27. Kalenyuk, I., Djakon, D. (2022). Academic mobility in the era of turbulence. *Economics & Education*, 7(2), 6–12. DOI: <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2022-2-1>
28. Kurbet, O. P., Nebrat, V. V., Gorin, N. O., and Bodnarchuk, T. L. (2025). International Educational and R&D Integration: Trends and Challenges for Ukraine. *Science and Innovation*. 21(5), 3–17. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine21.05.003> [in English]
29. Sher, G. (2025). International Support for Science in Ukraine. *Svitohliad*, 2(112), 8–18.

Дата першого надходження статті до видання: 04.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

